

BOUWHISTORISCHE VERKENNING

Adres: Oosterstraat 16

Status: BBP

Periode: veldwerk 6-10-2003

Onderzocht door: T. Tel en F. van der Waard (veldwerk); H. Wierts (archiefonderzoek).

Auteur: F. van der Waard

Datum: versie februari 2005 Groningen

Inleiding

Deze bouwhistorische verkenning is uitgevoerd in het kader van het project Bouwhistorische inventarisatie en verkenning van de binnenstad van Groningen. Dit is het eerste project in het kader van de cultuurhistorische inventarisatie van het hele grondgebied van de gemeente Groningen die tot doel heeft de cultuurhistorische kwaliteiten in beeld te brengen. De bouwhistorische verkenning bevat een korte schets van de bouwgeschiedenis van het pand, een beschrijving van het interieur en het exterieur en een waardestelling. Het onderzoek richt zich in hoofdzaak op het gebouw zelf, waarbij in beperkte mate gebruik is gemaakt van schriftelijke bronnen en oud kaartmateriaal. De bouwgeschiedenis wordt daarom in hoofdlijnen weergegeven. Ook is het mogelijk dat achter voorzetwanden en verlaagde plafonds oudere constructies en interieur-afwerkingen verborgen zitten.

Voor het onderzoek van de bouwgeschiedenis is gebruik gemaakt van het bouwdoossier van de dienst Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken van de Gemeente Groningen.

SITUERING/STRUCTUUR

Het pand ligt aan de oostzijde van de Oosterstraat op een diep perceel (27,5 x 5 m.) en heeft aan de rechterzijde een drup en aan de linkerzijde vermoedelijk een mandelige muur.

Het pand heeft een voorhuis (12,5 x 5 m.) van twee bouwlagen en een steile kap met voorschild bedekt met rode Oud-Hollandse golfpannen. Daarachter ligt een overbouwde binnenplaats en een achterhuis (8,5 x 4,7 m.) van twee bouwlagen met een plat dak.

BOUWGESCHIEDENIS

De kern van het huidige huis zou 16de- of mogelijk vroeg-17de-eeuws kunnen zijn. Hiervan zijn de zijmuren overgebleven. De linkerzijmuur is vermoedelijk mandelig met de noordelijke buurman en mogelijk anderhalfsteens (ca. 48 cm.) dik, terwijl de aan een drup grenzende rechterzijmuur slechts steens (30 cm.) dik is.

De achtergevel had op verdiepniveau een kruisvenster geflankeerd door kloostervensters. Gezien de iets kleinere steenmaat zou deze achtergevel een fase later dan de zijgevels kunnen zijn en als 17de-eeuws gedateerd kunnen worden. Wellicht moesten er bijvoorbeeld ter gelegenheid van het veranderen van de verdiepniveaus nieuwe topgevels komen.

Het is echter ook denkbaar dat ze toch bij elkaar horen en dat men voor de achtergevel bewust kleinere stenen heeft gebruikt.

Aangezien op een opmeting in 1902 de trappen in het voorhuis aan de rechterkant gesitueerd zijn en de stookplaatsen op de verdieping aan de linkerzijde, bestaat het vermoeden dat het huis van oudsher de stookplaatsen aan de linkerzijde heeft gehad en de trap en doorloopzijde aan de rechterkant. Dit is echter niet geheel zeker, daar de gang naar het achterhuis ook al op het minuutplan van ca. 1830 aan de linkerkant zat.

Op de kaart van Haubois uit ca. 1643 wordt een smal voorhuis met zadeldak en een ondiep achterhuis aangeduid, waarbij er een binnenplaats tussen beide bouwdelen lijkt te bestaan.

Op het minuutplan is het huidige voorhuis te zien met een 12 meter diep achterhuis. Tussen beide bouwdelen bevond zich een ondiepe binnenplaats met aan de linkerkant een gang.

In de late 18de of in de 19de eeuw werd de achtergevel van het voorhuis gemoderniseerd door het kruisvenster en de kloostervensters te vervangen door houten vensters.

In 1902 werd het huidige achterhuis gebouwd, vermoedelijk met gebruikmaking van oudere zijmuren. Bij die gelegenheid werd een plattegrond van de bestaande toestand gemaakt zodat we de toenmalige indeling van het huis kennen.

De begane grond van het voorhuis had al een ongedeelde ruimte die als winkel diende, de achtermuur was eruit gebroken de binnenplaats overbouwd. Op de voormalige binnenplaats was een zogenaamde puikamer gebouwd die een opengewerkte pui naar de winkelruimte bezat.

Op de verdieping was een voorkamer, een ondiepe alkoof in het midden en een achterkamer met stookplaatsen aan de linkerkant. De trap zat in de linkerachterhoek.

Het blijkt dan dat in 1902 direct achter het voorhuis een overbouwde binnenplaats van 3,9 m. diepte was en dat daarachter het achterhuis van twee bouwlagen stond dat dezelfde lengte had als op het minuutplan aangegeven is. Er was daardoor geen binnenplaats meer. Men heeft in 1902 achter de vroegere binnen-

plaats een nieuwe binnenplaats gemaakt. Vermoedelijk was het de bedoeling om meer licht in het achterhuis te verkrijgen. Daarmee werd het achterhuis korter gemaakt. Ook de huidige trappen werden toen nieuw gebouwd. De trap naar de verdieping bevond zich voor die tijd in de rechterachterhoek van het huis. Deze werd nu een stuk naar voren geschoven en als een scheluwe steektrap aangelegd tegen de linkermuur. Op de verdieping werd in het midden van het huis een trap naar de zolder aangebracht.

In 1937 is de binnenplaats overdekt en in de loop van de 20ste eeuw zijn alle dwarsmuren er op begane grond niveau uitgesloopt om zodoende een grote winkelruimte te verkrijgen.

Recent (1984/85) is de kapconstructie vervangen en de top van de achtergevel opnieuw opgemetseld.

Vermoedelijk is ook de balklaag boven de verdieping vervangen. Op de verdieping zijn alle oude tussenwanden weggehaald en zijn alleen de trappen op de plaats van 1902 blijven zitten.

BESCHRIJVING

gevels

De voorgevel is een drie traveeën brede lijstgevel van twee bouwlagen met een mezzanino. Deze is in schoon metselwerk in normaal kruisverband opgetrokken.

De pui is recent vernieuwd.

Op de verdieping bevinden zich drie T-vensters. Vermoedelijk zijn dit omgebouwde schuifvensters, waarbij het raamhout recentelijk is vernieuwd.

De mezzanino heeft drie tweedelige klapvensters.

De achtergevel is een topgevel waarvan de begane grond uitgebroken is en de top recentelijk vernieuwd is.

Op verdiepingsniveau bevindt zich links een moderne deur en daarnaast een groot venster met een mogelijk eind-18de- of 19de-eeuws geprofileerd, vrij zwaar kozijn met toognagels, waarvan het raamhout vernieuwd is.

In de zone vlak boven dit venster zijn de sporen van drie ontlastingsbogen met zandstenen lateien. In het midden heeft een kruisvenster gezeten geflankeerd door kloostervensters.

De tienlagenmaat van dit muurwerk bedraagt ca. 64 cm. (er zijn vijf lagen gemeten, deze waren 32 cm).

Vermoedelijk kan dit muurwerk als 17de-eeuws beschouwd worden.

In de vernieuwde top is een zandstenen latei van een kloostervenster opnieuw ingemetseld. Vermoedelijk heeft hier ook een kloostervenster gezeten en heeft men bij het opnieuw metselen van de gevel de latei herplaatst.

Plattegrond per bouwlaag

De begane grond is vermoedelijk overspannen door een oude balklaag gezien de vloer die van de verdieping naar het zuiden iets afhelt. Het voorhuis heeft aan de rechterzijde een steensdikke 30 cm.

zijmuur en links mogelijk een anderhalfsteensdikke muur die gemeenschappelijk is met het buurpand.

Afgezien van een trapopgang aan de rechterzijde is de begane grond een ongedeelde ruimte die als winkel dient. De winkel heeft verlaagde plafonds en voorzetwanden. Wel is het voorste deel van de zijmuren in het zicht gelaten en wit gesausd. Van de linker (noordelijke) zijmuur is een tienlagenmaat van 77,5 cm.

gemeten en in een soort muurkast of nis met een latei erboven is een tienlagenmaat van 80,5 cm. gemeten. Deze muur zou uit de 16de eeuw kunnen dateren.

De scheluwe steektrap naar de bovenwoning dateert uit 1902.

De verdieping is thans een grote ruimte, waarbij in de linkerzijgevel op ca. 2 m. uit de voorgevel een schouw uit ca. 1920 is aangebracht. De vensters in de voorgevel hebben een eenvoudig geprofileerde raamontimpering.

Er is nog een aftekening van de dwarswand van de voorkamer zichtbaar.

De vloer loopt enigszins af waardoor de indruk bestaat dat de oorspronkelijke balklaag over de begane grond nog intact is.

In het midden van de ruimte bevindt zich een trap uit 1902 met kwartdraai naar de zolder. Halverwege de rechter zijmuur bevindt zich een klein raampje dat mogelijk 19de-eeuws met een dito scharnier.

Het achterste stuk van de rechterzijmuur buigt op eigenaardige wijze een stuk naar rechts. Vermoedelijk heeft men de muur in de drup uitgebouwd. Op dit punt heeft zich voor 1902 de trap van de begane grond naar de verdieping bevonden. Om meer ruimte voor de trap te kunnen maken heeft men hier de muur weggebroken en richting buurman verplaatst.

Op de mezzanino hebben de vensters aan de binnenkant zeer eenvoudige profielen.

De kapconstructie is recentelijk vernieuwd.

achterhuis

De voorgevel van het achterhuis is op begane grond niveau uitgebouwd en heeft op verdiepniveau twee vensters uit 1902. De tweedelige bovenlichten zijn nog oorspronkelijk, beneden zijn de raamhouten vernieuwd.

In de achtergevel, die mogelijk bij een huis aan de Peperstraat hoort, ziet men de aftekening van het dak van de voorganger van het achterhuis. Deze had een schuine kant aan de rechterkant.

WAARDESTELLING

Oosterstraat 16 heeft stedenbouwkundig hoge monumentwaarde omdat de bouwmassa met het steile dak de hoofdvorm aan van een laat-middeleeuws diep huis aangeeft als karakteristiek onderdeel van een laat-middeleeuwse bebouwing en percelleringsstructuur. In dit kader moeten ook de mandelige noordmuur en de drup aan de zuidzijde genoemd worden.

De 19^e-eeuwse klassieke voorgevel met kroonlijst heeft hoge monumentwaarde, met uitzondering van de pui op de begane grond die van recente datum is. De gevel is uitgevoerd als een zogenaamde 'schijngevel' waarachter een steil zadeldak schuil gaat. Bovendien heeft de gevel hoge monumentwaarde vanwege de stedenbouwkundige situering als karakteristiek onderdeel van de rij historische gevels die de oostelijke gevelwand van de Oosterstraat vormen.

Hoge monumentwaarde heeft het vermoedelijk 16^e-eeuwse casco van het voorhuis wat betreft de oude zijmuren en een oude balklaag boven de begane grond. In dit verband is ook de achtergevel van groot belang aangezien hierin de bouwsporen zijn bewaard van de vroegere vensterindeling met zandstenen lateien en ontlastingsboogjes. De kapconstructie is vernieuwd en heeft geen historische waarde. De zijmuren van het achterhuis zijn vermoedelijk deels oud en kunnen enige bouwhistorische waarde hebben. De interieurindeling en afwerking zijn grotendeels van recente datum en hebben indifferente waarde.

AANBEVELINGEN

Bij een eventuele verbouwing is het gewenst bouwhistorische waarnemingen te verrichten om met name de oude zijmuren van het voorhuis in kaart te kunnen brengen.

Uittreksel uit het bouwdoossier van de dienst RO/EZ van de gemeente Groningen.

Adres : **Oosterstraat 16**
Bouwdoosnummer : B 4183
D.I.V. bezoek : 18 juni 2003

1901

D. Kerremans krijgt een vergunning voor het vernieuwen van de winkelpui op de bestaande fundering. Daarnaast krijgt hij een vergunning om een deel van de behuizing weg te breken en te bestemmen tot een open binnenplaats, alsmede om de houten wanden van de ruimte op de verdieping welke voor de keuken is bestemd, te vervangen door wanden van steen.

1924

Er wordt een vergunning verleend voor het vergroten van de winkel door het wegbreken van enige scheidingswanden, het veranderen van de winkelpui in de voorgevel en het bestemmen van de begane grond tot winkel-, werk- en bergruimte. Het werk wordt nog hetzelfde jaar voltooid.

1933

Gemeentewerken verstuurd een aanschrijving waarin wordt gesommeerd de riolering te verbeteren. J. Kerremans krijgt een vergunning om de bestaande privaten in het gebouw te voorzien van een inrichting tot waterspoeling en de faecaliën en het huis- en hemelwater af te voeren naar het gemeenteriool. Het werk komt nog hetzelfde jaar gereed.

1937

J. Kerremans krijgt een vergunning om het gebouw uit te breiden en voor een gedeelte te veranderen bestaand in het overkappen van een binnenplaatsje, het wijzigen van de indeling op de begane grond en het verdiepen van het portiek. Het werk wordt nog hetzelfde jaar voltooid.
W.L. van Leeuwen krijgt een vergunning voor het aanbrengen van reclamelichtbakken.

1960

G. Willems krijgt een vergunning voor het aanbrengen van een neonreclamelichtbak.

1982

Er wordt een vergunning verleend voor een reclamelichtbak.

1984

Er wordt aan de eigenaar makelaardij Zeven een vergunning verleend voor het veranderen van de winkel en de woning. Bouwkosten f 90.000,-. Er wordt subsidie verstrekt. Het bouwplan is ontworpen door architectenbureau Kampinga uit Assen.

1985

Er wordt een vergunning afgegeven aan mevr. I.R. Tas voor het gewijzigd uitvoeren van de vergunning afgegeven in 1984. Meerkosten f 6.500,-

H. Wierds